

Bijzondere leerstoel Levensbeschouwing en Geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor jongeren en zingeving

Ingesteld door
het KSGV Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke
Volksgezondheid

aan de

Rijksuniversiteit Groningen,
Faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij

university of
groningen

faculty of religion, culture
and society

Algemeen

André Mulder is per 1 maart 2024 benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij, in een aanstellingsomvang van 0,2 fte. Zijn leeropdracht is 'levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid met bijzondere aandacht voor jongeren en zingeving'.

Op de KSGV-leerstoel heeft hij aandacht voor jongeren en zingeving in het bijzonder zingevingsondersteuning aan jongeren met een licht verstandelijke beperking. Jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB'ers) vormen een groeiende groep cliënten voor geestelijk verzorgers in zorginstellingen in het werkveld mensen met een beperking. Ook vormen ze een fors aandeel in de justitiële keten. Ze brengen een eigen profiel mee dat nieuwe eisen stelt aan het handelingsrepertoire van geestelijk verzorgers en andere zorgverleners.

LVB'ers hebben het moeilijk in een steeds complexer wordende samenleving. Op allerlei terreinen lijken zij buiten de boot te vallen: educatie, werk, huisvesting en relatievorming. Digitalisering op tal van gebieden – bijvoorbeeld bij de overheid, in het openbaar vervoer, bij webwinkels, telecommunicatie en het bankwezen – vraagt overzicht en begrip van taal en communicatievormen, zoals keuzemenu's, vragenlijsten en pop-ups. Alles gaat sneller en de keuzemogelijkheden nemen toe, bijvoorbeeld bij het online afsluiten van een telefoonabonnement. Uitsluiting of ongewenste, onbedoelde gevolgen van keuzes liggen hierdoor op de loer.

Door cognitieve beperkingen en gelimiteerde mogelijkheden in adaptief gedrag – vaardigheden als lezen, schrijven, rekenen, problemen oplossen, gebruikmaken van het openbaar vervoer – ervaren LVB'ers veel teleurstellingen. Ze worden overvraagd door hun omgeving, doordat niet goed wordt ingeschat wat hun mogelijkheden zijn; hun verbale vaardigheden maskeren vaak de beperkingen die ze ervaren bij het uitvoeren van andere cognitieve taken. Velen van hen raken keer op keer gefrustreerd, omdat hun wensen en ambities niet haalbaar blijken te zijn. Ook is er sprake van veel onderdiagnostiek, waardoor geen passende medische, psychologische of agogische ondersteuning wordt geboden. Het hebben van een verstandelijke beperking leidt bij jongeren tot drie- tot viermaal zoveel emotionele en gedragsproblemen; er is een verhoogde kans op samenloop met fysieke en psychische ziekten. Op sociaal vlak lopen ze het risico van beïnvloedbaarheid door criminelen, slachtofferschap en eenzaamheid. Deze samenloop van factoren (intersectionaliteit) heeft grote impact op de zinervaring en mogelijkheid van zingeving van deze jongeren.

Onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) geeft aan dat in Nederland ongeveer 6,5 procent van de bevolking een verstandelijke beperking heeft (Woittiez e.a., 2019).

Verreweg het grootste aandeel wordt gevormd door mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB), ongeveer 1,1 miljoen mensen, grotendeels jongeren.

In zijn onderzoek richt Mulder zich op de impact van intersectionaliteit op zingeving en zingevingsverlies, op de methoden van existentiële begeleiding bij zingevingsvragen door geestelijk verzorgers en op de inzet van levensbeschouwelijke bronnen als muziek en kunst bij professionele zingevingsondersteuning.

Het Curatorium rond de bijzondere leerstoel kent in het verslagjaar de volgende leden:

- prof. dr. Herman Westerink, bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en

psychoanalytische aspecten, Radbouduniversiteit Nijmegen (voorzitter);

- prof. dr. Hanneke Muthert, hoogleraar godsdienstpsychologie met bijzondere aandacht voor geestelijke verzorging en welzijn, decaan van de faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij, Rijksuniversiteit Groningen.
- Dr. Kim Knibbe, universitair hoofddocent Sociologie en Antropologie van de Religie, voorzitter vakgroep vergelijkende religiewetenschap.

Mulder (1959) is praktisch theoloog en werkt ook als senior onderzoeker bij de Leerstoel Diaconie aan de Protestantse Theologische Universiteit Amsterdam. Hij werkt op de Onderzoeksplaats Sociale Inclusie en Levensbeschouwing van Mensen met een Verstandelijk Beperking. Daar onderzoekt hij met name hoe geloofsgemeenschappen een bijdrage kunnen leveren aan sociale inclusie. Hij leidt de [kenniswerkplaats](#) Sociale Inclusie en Levensbeschouwing voor studenten (ba/ma/ph d) die onderzoek doen binnen dit themaveld.

1. Onderzoeksactiviteiten

De onderzoeksactiviteiten zijn geordend rond de drie onderzoeksthema's:

1. Intersectionaliteit en zingevingsondersteuning

- Voor de oratie (16/5/2025) [Gestapeld zinverlies](#) is de verbinding tussen de concepten zingeving en intersectionaliteit geëxploreerd in de context van zingevingsondersteuning van jongeren met licht verstandelijke beperkingen. Daaruit blijkt dat het risico op zingevingverlies dat voortkomt uit het hebben van beperkingen in sociale, praktische en cognitieve adaptieve vaardigheden en uit de fysieke, mentale en gedragsmatige problemen die met een verstandelijke beperking samenhangen, zeer wordt versterkt door intersectionele achterstelling door een samenleving die onvoldoende is ongericht op mensen met beperkingen. In de rede is dit geïllustreerd met voorbeelden over gezondheid, werk, educatie en zelfredzaamheid. Op basis van deze conceptuele en empirische studie zijn onderzoeksdoelen geformuleerd: zingevingsondersteuning door geestelijk verzorgers; de maatschappelijke rol van geestelijk verzorgers in het domein van mensen met een beperking; implementatie zingevingsgericht werken in zorginstellingen; inzet van zingevingsbronnen.
- Een paper dat gepresenteerd werd in september 2024 is omgewerkt naar inmiddels geaccepteerd artikel voor Praktische Theologie (De Gruyter). Hierin is aan de hand van de existentiële thematiek van eenzaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking gedemonstreerd hoe het concept intersectionaliteit eenzaamheid meer verstaanbaar maakt. Dit is gepresenteerd in de context van een beginnend stroompje praktisch theologische studies waarin intersectionaliteit als concept wordt geïntroduceerd en toegepast op praktijkreflectie. Het artikel eindigt met een model van intersectionele samenhangen bij eenzaamheid van mensen met een verstandelijke beperking.

2. Existentiële begeleiding bij zingevingsvragen

Binnen de kenniswerkplaats is het onderzoeksproject *Existentiële zingeving in normatief perspectief. Een empirisch onderzoek vanuit de normatieve praktijktheorie naar aandacht voor*

zingevingsvragen in de praktijk van agogische begeleiding van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking afgerond. Dit was een mixed methods ma-thesisonderzoek binnen een algemene zorginstelling. Daaruit kwam onder meer naar voren dat agogisch begeleiders vaak met zingevingsvragen van cliënten worden geconfronteerd. Voorts dat zij – deels afhankelijk van vooropleiding – zich onvoldoende toegerust weten om deze vragen te begeleiden. Daarnaast worstelen zij met de vraag of en hoe hun eigen levensbeschouwing ingebracht kan worden in het begeleidingsproces. Ten slotte zijn zij onvoldoende op de hoogte van verwijzingsmogelijkheden. Voor het bestuur van de instelling werden aanbevelingen [geformuleerd](#).

In een hbo-ba vervolgonderzoek onder cliënten en agogisch begeleiders, opnieuw met zowel kwantitatieve als kwalitatieve data, is nader ingegaan op de mogelijke implementatie van structurele geestelijke verzorging binnen deze instelling. Zowel het belang van structurele aandacht voor zingevingsondersteuning als de behoefte aan professionalisering werden in dit onderzoek bevestigd.

3. Levensbeschouwelijke bronnen bij zingevingsondersteuning

De aandacht richt zich op 2 bronnen: kunst en muziek, specifiek metalmuziek.

Met behulp van een studentassistent is een literatuurbestand aangelegd over de relatie kunst, zingeving en geestelijke verzorging. Ook is de (schaarse) literatuur verzameld waarin de ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking met geestelijke verzorging zijn bestudeerd. Empirisch onderzoek is gestart door een masterstudent over de inzet van Art Based Learning in geestelijke verzorging.

Voor de KSGV bundel *De kracht van klank. Over muziek en zingeving* is gereedliggend empirisch materiaal van (analyses van) 81 songteksten in metalmuziek uitgebreid naar 107 songteksten. Op deze songs is een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse toegepast. De existentiële thema's als pijn, angst en hoop zijn in de analyse gerelateerd aan de thema's uit de existentiële psychotherapie (Yalom; Koole et.al.). Uit de studie blijkt dat metalmuziek voor jongeren een zingevingsbron kan zijn die enerzijds pijn en duisternis in het leven (zoals persoonlijk als maatschappelijk) articuleert en anderzijds hoop biedt om die pijn en duisternis te overkomen. Het artikel ontkracht opvattingen dit rechtstreeks in verband brengen met depressies en suïcides, geweld, drugsmisbruiken satanisme, en breekt een lans voor de positieve effecten van deelgenoot zijn van een metal community. In het perspectief van existentiële psychologie toont de studie dat identiteit het meest bezongen thema is.

3. Onderwijs

De leerstoelhouder heeft als bijdrage aan het onderwijs ingezet op begeleiding van masterstudenten. Aan de RUG gaat het om drie MA-thesis onderzoeken:

- Onderzoek naar aandacht voor zingeving van leerlingen door docenten in het Voortgezet Onderwijs (afgerond 8 juli 2025)
- Onderzoek naar inzet van Art Based Learning bij zingevingsondersteuning van jongeren met een licht verstandelijke beperking (lopend; afronding beoogd februari 2026)
- Onderzoek naar een nog nader te bepalen exegetisch onderzoek vanuit Disability Theology

(afronding beoogd juni 2026).

Binnen de Kenniswerkplaats Sociale Inclusie en Levensbeschouwing van de PTHU begeleidde de leerstoelhouder de volgende onderzoeksprojecten:

- Onderzoek naar inclusie van mensen met een verstandelijke beperking in Nigeriaanse Pinkstergemeenten in Nederland (afgerond juni 2025 aan de PTHU).
- Onderzoek naar aandacht voor zingeving voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking in de zorgpraktijk in een algemene instelling binnen een normatief praktijkmodel (afgerond januari 2025 aan de TUU);
- Inclusief onderzoek naar het effect van Contextueel Bijbellezen van mensen met en zonder een verstandelijke beperking binnen een geloofsgemeenschap (afgerond augustus 2025 aan de PTHU).
- Vervolgonderzoek implementatie structurele aandacht voor geestelijke verzorging in een algemene zorginstelling (afgerond oktober 2025 aan de CHE).

4. Lezingen en papers

Oratie: 16 mei 2025 Groningen. Titel: *"Gestapeld zinverlies. Zingeving en zingevingsondersteuning van jongeren met licht verstandelijke beperkingen."*

Paper: 17 juni 2025; Internationale conferentie; Institute on Theology and Disability, Denver. Titel: *"Piled-up loss of meaning. Intersectionality, young people with minor intellectual disabilities and the experience of meaning."*

Paper: 20 augustus 2025. Europees congres: The liquid presence of religion in the public sphere; Sociology of Religion Network ESA, Tilburg. Titel: *"Metal and religion. From church burnings to building cathedrals"*

Werkbijeenkomst: 15 oktober 2025. Kenniskring Geestelijke Verzorging 's- Heeren Loo Amersfoort. Bijdrage: "Intersectionaliteit en zingevingsondersteuning."

Werkbijeenkomst: 3 december 2025. VGVZ/ELIM: geestelijk verzorgers en zingevingsondersteuning van mensen met een verstandelijke beperking. Bijdrage: "Verdieping op het thema zingevingsondersteuning door pedagogisch begeleiders."

5. Organisatie KSGV studiebijeenkomst "Dit is mijn lichaam. Betekenisvol leven met het onvolmaakte lijf."

In het bestuur van de KSGV is besloten de jaarlijkse studiebijeenkomsten voor psychiaters, psychotherapeuten, psychologen, geestelijk verzorgers en anderen waar mogelijk vanuit de leerstoelen te organiseren rond thema's die het onderzoek van de betreffende leerstoelhouder over het voetlicht brengen. De leerstoelhouder heeft veel geïnvesteerd om de studiedag in dit verslagjaar samen met bestuurslid dr. Miranda Vroon-Van Vugt voor te bereiden, en te leiden. De bijeenkomst werd gehouden op vrijdag 14 november in de Geertekerk te Utrecht, en de

organisatie werd uitstekend ondersteund door de secretaris van de KSGV, drs. G. Eijsbouts. Het thema was validisme. Accreditatie is verkregen door de Federatie van Gezondheidszorgpsychologen en Psychotherapeuten, Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie en Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzorging. Sprekers over validisme waren prof. dr. A. Schippers, vanuit het perspectief van disability studies; prof. dr. T. Tromp, vanuit het perspectief van de religies; em. prof. dr. L. Woertman vanuit het perspectief van positieve psychologie en drs. R. Deen vanuit het perspectief van filmwetenschappen. Het programma werd goed ontvangen door de aanwezigen en de leerstoelhouder zal samen met dr. Vroon-Van Vugt in het volgende verslagjaar een KSGV-publicatie rond dit thema verzorgen.

6. Promotieaanvragen voor de RUG

- Sociale relaties

De NWO-ORC aanvraag van Hogeschool Windesheim (*STRONGER2GETHER .Strengthening social relationships for students' flourishing and mental well-being*. Penvoerder: Windesheim Almere, Lectoraat Urban Care & Education Hogeschool Windesheim, dr. Chiel van der Veen). is goedgekeurd. In de aanvraag is een PHD onderzoek opgenomen naar de betekenis van sociale relaties voor leerlingen met een verstandelijke beperking in het Voortgezet Speciaal Onderwijs. Overige partners: Hanze Hogeschool; Fontys Hogeschool; VU pedagogische wetenschappen; UvH; RU; UT; RENN4; de Twijn, Ambelt, Landstede, Karakter. Omvang subsidie €6.200.000. Inmiddels is contact gezocht met RENN4 in Groningen (prof. dr. A.A. de Boer en dr. I. Douma) om samen een supervisieteam voor dit PH D onderzoek te gaan vormen. Kickoff van het consortium is 13 januari 2026. Werving voor een promovendus kan voorbereid worden.

- Implementatie zingevingsgericht werken in de zorg voor mensen met een LVB in zorginstellingen

Met VIAA hogeschool, lectoraat Zorg en Zingeving, lector dr. Aliza Damsma, is een subsidieaanvraag in voorbereiding over dit thema. Gedacht wordt aan lectoraatsgelden en een lerarenpromotiebeurs NWO. Aanvraag in juni 2026.

- Zelferkenning en sociale erkenning mensen met LVB

Met 's Heeren Loo (SHL), is een subsidieaanvraag in voorbereiding over dit thema vanuit het perspectief van de geestelijk verzorger. Gedacht wordt aan onderzoeksgelden van SHL, aangevuld met geld uit fondsen. Aanvraag in 2026.

7. Initiatief tot oprichten expertisecentrum ELIM/doorontwikkeling

De leerstoelhouder is sinds 1-7-2023 initiatiefnemer tot het oprichten van een landelijke Expertisecentrum Levensbeschouwing en Inclusie van Mensen (ELIM) met een verstandelijke beperking. Samen met prof. dr. T. Tromp (PThU) en prof. dr. H. Schaeffer (TUU) die als mede-initiatiefnemers zijn aangesloten - heeft hij geld geworven om een kwartiermaker aan te stellen (drs. L. van Hoorn, 1-1-2024 tot 1-1-2025). Met ongeveer 40 partijen uit de zorg,

geloofsgemeenschappen, opleidingen, belangenorganisaties en kenniscentra zijn focusgesprekken gevoerd en werksessies gehouden. De missie en visie van

ELIM vastgesteld, er is een ontwerpdocument waarin is afgesproken dat ELIM als netwerkorganisatie de samenwerking op het gebied van kennisontwikkeling, kennisdeling en kennisbundeling als oogmerk heeft.

Er is geld geworven voor de eerste twee jaren (2025/2027) om een coördinator aan te stellen en er zijn stuur- en werkgroepen ingericht. De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers uit de hele keten: opleidingen, belangenorganisaties, kennisinstellingen, geloofsgemeenschappen en zorginstellingen. Per 1-1-2025 is Klaas Koelewijn voor twee jaar aangesteld als procesregisseur om ELIM een stevige basis en goede start te geven. Prof.dr. H. Schaeffer is voorzitter van de stuurgroep. Op 21-4-2026 organiseert ELIM een werkconferentie in Amersfoort als eerste grote publieke uiting. Ondertussen wordt gewerkt aan het een kennisbank, wordt de kenniswerkplaats, die nu nog in beheer is van de leerstoelhouder, doorontwikkeld binnen ELIM en wordt een leer/werkprogramma voor professionals en andere ondersteuners ontwikkeld. De leerstoelhouder heeft zich teruggetrokken uit de stuurgroep, maar maakt nog deel uit van de werkgroep Onderzoeksplaats, is als adviseur bij de werkgroep Vindplaats betrokken, en is lid van de werkgroep die de startconferentie op 21 april 2026 voorbereidt.

8. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Lid Raad van Advies KSGV sinds maart 2024
- Lid Taskforce NWO Jeugd in ontwikkeling, onderwijs en opvoeding. Voorbereiden NWO -ORC call 2026 (€7000.000).
- Reviews:
 - Review International Journal of Developmental Disabilities artikel januari 2025
 - Review International Yearbook of Ritual and Liturgical studies artikel September 2025
- Lid International Society of Metal Music Studies (ISMMS)
- Lid International Society for Empirical Research in Theology (ISERT)
- Bijdragen aan promoties elders:
 - Als 2^e promotor in een project aan de Universiteit Utrecht over Zingevingarticulatie van Pabostudenten (in samenwerking met dr. H.Oolbekkink-Marchand en prof. dr. C. Bakker); Dit project is op verzoek van de promovendus gestaakt per 1-2-2025.
 - Als 2^e promotor in een project aan de Protestantse Theologische Universiteit over Hermeneutische gespreksvoering van geestelijk verzorgers (in samenwerking met prof. dr. M. Walton). Promotie van dr. Theo van Leeuwen vond plaats op 20 januari 2025 te Utrecht: titel: *What layer are we on? Conversational hermeneutics in chaplaincy and pastoral care.*
 - Als co-promotor en dagelijks begeleider in het project *Beyond Inclusion*, een joint

ph d project van de Protestantse Theologische Universiteit en de Theologische Universiteit Utrecht over ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking in geloofsgemeenschappen met het oog op het ontwikkelen van een inclusieve ecclesiologie (in samenwerking met prof. dr. T. Tromp en prof. dr. H Schaeffer).

- Als (co?)promotor in het project *Inclusion and exclusion of persons living with disabilities (PWD) in the Methodist Church Ghana* (in samenwerking met prof. dr. J.B. Bangura (Leuven) en prof.dr. T. Tromp)
- Deelname academische plechtigheden:
 - 20 januari 2025 Promotie drs. Theo van Leeuwen, PThU Utrecht
 - 6 maart 2025 Oratie prof. dr. Nicolette Schippers-van Veldhoven, TU Twente
 - 6 juni 2025 Oratie prof. dr. Anke Liefbroer, Universiteit Tilburg
 - 1 september 2025 Opening academisch jaar PTHU, Utrecht
 - 30 september 2025 Oratie prof. dr. Louise Nelstrup, PTHU Utrecht
 - 3 oktober 2025 Oratie prof. dr. Valika Smeulders, RUG Groningen
 - 31 oktober 2025 Oratie prof. dr. Mirella Klomp, PTHU Utrecht

9. Publicaties en andere vormen van kennisdeling

- Mulder, A. (2025). Gestapeld zinverlies. Zingeving en zingevingsondersteuning van jongeren met licht verstandelijke beperkingen (77 p.). Oratie: RUG 16 mei 2025. <https://doi.org/10.21827/67a4d41a451f5>
- Mulder, A. (2025). Piled-up loss. Meaning en meaning support for young people with mild intellectual disabilities. Inaugural lecture University of Groningen May 16th 2025. <https://doi.org/10.21827/68caca71a725a>
- Podcast Heilige Grond #73 Samen geloven met mensen met een verstandelijke beperking (samen met Roelie Reiling). <https://open.spotify.com/show/0YzwdzX92oK1mUEXHPPQJJ>
- Mulder, A. (2025). Glow in the dark. Machine Head's thrash metal als bron van zingeving. In H. Westerink & G. van Loenen, *De kracht van klank. Over muziek en zingeving* (pp. 47-73). KSGV.
- Mulder, A. (2025). Gestapeld zinverlies. Zingeving en zingevingsondersteuning van jongeren met een licht verstandelijke beperking. *LVB Onderzoek & Praktijk* 23 (2), 33-34.